

DOI: 10.33270/0525676812.6
УДК 340.12

ВАНДЖУРАК Роман

доктор філософії в галузі права, докторант Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8474-2276>

ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗСУДУ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ (РОЛЬ ЕМОЦІЙ В УХВАЛЕННІ ДИСКРЕЦІЙНИХ РІШЕНЬ)

Анотація. У пропонованій статті досліджено емоційну складову розсуду суб'єктів правозастосування під час здійснення ними дискреційних повноважень (ухвалення процесуальних рішень). Під час вивчення доступних за темою напрацювань хоч і було встановлено широкий діапазон наукових робіт, присвячених ролі емоцій у судовій та правоохоронній діяльності, досліджень на тему емоційної складової розсуду суб'єктів правозастосування виявлено не було. Водночас, попри традиційне переконання, що під час ухвалення процесуального рішення суб'єкт правозастосування має бути емоційно нейтральним, очевидно є необхідність чуйного ставлення до деталей справи. Не виключено, що дискреційне рішення приймають спершу під впливом емоцій, а вже потім реалізують відповідними інструментами його ухвалення та мотивування. У межах цього дослідження за допомогою психологічного аналізу вдалося виявити причини та механізми людської поведінки, з'ясувати, що емоційно-психологічний аспект зачіпає не лише суб'єктів правозастосування, а й інших учасників процесу. Увагу в статті зосереджено на емпатії та синдромі емоційного (професійного) вигорання. За результатами здійсненого дослідження сформуовано висновок, що емоційні чинники можуть справляти одночасно як позитивний, так і негативний ефект на справедливість розсуду. Резюмовано, що під час здійснення дискреційних повноважень надання переваги будь-якому з цих ефектів завжди призводитиме до логічних суперечностей, а тому раціональнішим буде комбінований підхід, який ґрунтується на зважуванні й оптимізації. У статті висловлено гіпотезу, що цей підхід цілком може бути розроблено в руслі новітніх досліджень феномену емоційного інтелекту, який зводиться до кореляції людяності (співпереживання) та раціонального контролю впливу емоцій на неупередженість ухвалюваних рішень. Дослідження є доволі оригінальним і має практичну значущість, адже неможливо пізнати певний спосіб людської поведінки й мислення без дослідження їх психологічних основ, зокрема емоційної складової.

Ключові слова: емоції; розсуд; дискреційні рішення; суб'єкти правозастосування.

Рекомендоване посилання:

Ванджурак Р. Емоційна складова розсуду суб'єктів правозастосування (роль емоцій в ухваленні дискреційних рішень). *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 1–2 (67–68). С. 44–53. DOI: 10.33270/0525676812.6

Вступ

Людина – істота емоційна. Емоції є первинним каналом комунікації людини зі світом. Поруч з інтелектуальною та вольовою сферами психологічних аспектів життєдіяльності людини саме емоції (франц. *émotion*, від лат. *emoveo* – хвилювати, збуджувати, приводити до дії) ініціюють будь-які людські дії та визначають їхнє спрямування.

Коли йдеться про суб'єктів правозастосування¹, вони передусім є людьми й теж підвладні

емоціям, а під час здійснення ними дискреційних повноважень застосування розсуду (права обирати між двома і більше рішеннями в ситуації, коли закон не повністю регулює обставини), емоції можуть виявлятися особливо виразно.

Водночас слід констатувати, що питання емоцій у правозастосовній сфері, зокрема під час застосування розсуду суб'єктами правозастосування, не представлені ґрунтовними науковими розвідками (емоції як предмет наукового інтересу посідають одне з центральних місць у роботах дослідників-психологів, натомість досліджень

¹ Коло осіб, наділених дискреційними повноваженнями, в Україні доволі широке, тому суб'єктами прийняття процесуальних рішень (суб'єктами право-

застосування) слід вважати суддів і посадових осіб правоохоронних органів.

науковців-правників на тему емоційної складової дискреційних повноважень науковий простір не містить).

Вочевидь, це становить істотну прогалину в науковій літературі, адже залишається недослідженим значний пласт факторів, що можуть формувати розсуд суб'єкта правозастосування, позаяк не виключено, що останній спочатку формується під впливом емоцій, а вже потім реалізується відповідними інструментами їх ухвалення та мотивування. Для того щоб заповнити прогалину в науковому доробку, мета цього дослідження – висвітлити емоційну складову розсуду суб'єктів правозастосування під час здійснення останніми дискреційних повноважень.

Матеріали та методи

Останніми роками (передусім у країнах загального права) спостерігається посилення уваги дослідників до вивчення ролі емоцій у судовій практиці. У цьому контексті слід згадати фундаментальні роботи S. Blix, A. Wettergren (2018), S. Roach Anleu, K. Mack (2019), B. Toy-Cronin (2019) та інших науковців. Раніше ця тема не була такою популярною, очевидно, через переконання, що емоції в правозастосовній сфері недоречні. Однак дослідження зазначених вище (й інших) авторів засвідчують, що суб'єктам правозастосування, як і решті людей, притаманні відчуття емоцій, які мають вагомий вплив на дискреційні рішення. Відповідно, аргументовано висновок щодо важливості навичок керування власними емоціями як самих суб'єктів правозастосування, так й інших учасників процесуальних дій (Elek, 2019).

Якщо йдеться про психологію в контексті процесуального права, то слід зазначити, що дотепер питання психології на рівні процесуальних дисциплін здебільшого вивчали й коментували з позицій кримінології, криміналістики, загальної психології, юридичної психології. Натомість лише сьогодні формується розуміння, що психологічна складова притаманна всім галузям процесуального права. Саме тому, на переконання М. М. Ясинка (2017), постає необхідність вивчення основ судової психології на юридичних факультетах закладів вищої освіти.

Своєю чергою О. В. Землянська (2021) пояснює цю ситуацію тим, що люди часто діють під впливом емоцій і стресів, не піддаючи суть конфліктної ситуації ретельному логічному аналізу, а тому слід урахувати ґрунтовність й усталеність позицій, що сформувалися в сторін, обрану ними стратегію поведінки, характерологічні й інтелектуальні особливості тощо.

Процесуальна аргументація передбачає апелювання не лише до інтелектуальної діяльності, а й до емоційної сфери, значущість впливу останньої дедалі відчутніше посилюється в умовах утвердження принципу змагальності сторін у судочинстві. У розглядуваному контексті

привертає увагу обставина, що емоційно-психологічний аспект розсуду зачіпає не лише суб'єктів правозастосування (передусім суддів), а й інших учасників процесу. Тому в пропонованій статті цей аспект розсуду став об'єктом вивчення з позиції методу психологічного аналізу, який дає змогу виявити причини й механізми людської поведінки. Він ґрунтується на узагальнених і систематизованих результатах тривалих попередніх науково-теоретичних й емпіричних досліджень таких психологічних феноменів, як сприйняття, мислення, увага, пам'ять, емоції тощо.

Результати й обговорення

Попри традиційне уявлення, що під час ухвалення процесуального рішення суб'єкт правозастосування має бути максимально «відстороненим», емоційно нейтральним, стає дедалі очевиднішою необхідність його чуйного ставлення до деталей справи, ґрунтованого на ціннісних засадах загальнолюдської моралі. Таке ставлення уможливорює ретельніше дотримання принципу справедливості в діяльності системи правоохоронних органів і правосуддя. Водночас це не означає, що ставлення до справи має бути надто емоційним, бо це може призвести до неналежної поведінки суб'єкта правозастосування та ухвалення емоційно ангажованого рішення.

Занадто глибокий крен у будь-якому разі не сприяє посиленню довіри до судової влади та правоохоронної системи, першочерговим завданням яких є тримати баланс між заангажованістю і байдужістю. Тому не випадково вважають, що суддя має бути здатний поділяти емоції учасників справи, ураховувати їх під час розгляду справи, уміючи керувати власними емоціями й не давати їм змоги вийти межі професійної допустимості.

У сучасній психологічній науці емоції поділяють на три основні класи:

1) настрої – стійкі переживання певних подій. Вони є найпоширенішим видом емоційних станів людини й мають такі визначальні риси: слабка інтенсивність; значна тривалість; неясність, «неусвідомленість»; своєрідний дифузійний (невизначений) характер. Настрій накладає відбиток на всі думки та дії людини в конкретний момент;

2) афекти – переживання, що вирізняються різко вираженою інтенсивністю і відносною нетривалістю. Їм притаманні: бурхливий зовнішній вияв; нетривалість; певна «несвідомість» переживання; виражений дифузійний характер тощо. Сильні афекти здебільшого цілком захоплюють особистість;

3) почуття – переживання, яким притаманні відносна стійкість, стабільна мотиваційна значущість; виразність і визначеність переживання; обмежена тривалість (почуття тривають не так довго, як настрої; їхня тривалість обмежена

часом дії причини); усвідомлений характер; предметність (зв'язок переживання з конкретними діями, обставинами).

Почуття поділяють на вищі (виникають унаслідок задоволення або незадоволення суспільних потреб) і нижчі (пов'язані переважно з біологічними процесами, задоволенням чи незадоволенням природних потреб людини). Серед перших вирізняють три різновиди: моральні (відображають ставлення індивідуума до загально-людських цінностей та норм співіснування в соціумі, зокрема це почуття обов'язку, дружби, людської гідності тощо); інтелектуальні (пов'язані з пізнавальною сферою діяльності людини: здогад, упевненість, сумнів, подив тощо); естетичні (викликані красою чи потворністю явищ чи об'єктів, які сприймають) (Shepitko, 2006).

Через порівняно стійкий та осмислений характер емоційних почуттів вони справляють найсуттєвіший психологічний вплив на розсуд суб'єктів правозастосування загалом і реалізацію дискреційних повноважень зокрема. Особливої значущості серед таких почуттів набуває емпатія (англ. *empathy*, від грецьк. *patho* – співпереживання) – здатність до розуміння стосунків, почуттів, психічних станів іншої особи.

Головним завданням судді, зазначає К. В. Легких (2020), як основного мірила справедливості є забезпечення добра, позитиву, уявлення про правду. Але для реалізації цього завдання відповідна посадова особа публічного права повинна мати принаймні зародкові уявлення про емпатію. Без можливості співпереживання, співчуття суддя перетворюється на механізм для реалізації букви закону. У такому разі, з огляду на рівень розвитку досліджень у сфері штучного інтелекту, ми можемо взагалі відмовитися від послуг людини у сфері здійснення правосуддя. Проте штучний інтелект не здатний до емпатії. Ця властивість притаманна тільки живим істотам.

Водночас почуття емпатії здатне справляти неоднозначний вплив на ухвалення дискреційних процесуальних рішень. З одного боку, воно є виявом людяності та справедливості останніх, а з іншого – воно має цілком очевидні ризики надмірної суб'єктивізації розсуду. У сучасній науково-теоретичній та практичній юриспруденції спостерігається суперечливе оцінне ставлення до цього феномену, що відображено в численних дискусіях між прихильниками й опонентами його залучення до функціональних засобів здійснення правосуддя.

Адепти дискреційної емпатії тлумачать її як один з необхідних атрибутів розсуду, натомість їхні опоненти наполягають на виключно раціональному (максимально об'єктивному й емоційно неупередженому характері дискреції). Ідеться про те, що суб'єкт правозастосування має розумно контролювати як власні емоції, так і будь-які фактори зовнішнього емоційного впливу

на формування та ухвалення ним рішень у справі.

Наукова спільнота з цього приводу загалом однастайна й акцентує на тому, що суб'єкт правозастосування в будь-якому випадку має строго дотримуватися наявних процесуальних й органічних обмежень. Зокрема, зазначають Л. Байрачна й Т. Бондар (2021), маючи на увазі суддівський розсуд, процесуальні обмеження гарантують справедливість під час здійснення розсуду в судовому процесі. Зокрема, на думку вчених, суддя повинен рівно ставитися до сторін у процесі й своє рішення ухвалювати на підставі фактів і доказів, представлених до суду. Власне рішення він має обґрунтовувати та вмотивовувати. Суддя повинен бути незалежним і безстороннім, не маючи особистої зацікавленості в результатах розгляду справи та бути неупередженим. Органічні обмеження означають, що здійснення дискреції має бути раціональним, послідовним й узгодженим. Суддя також повинен діяти розумно, ураховуючи ті обмеження, які накладає правова система.

Проте суддя, як і будь-яка інша людина, не може «вимкнути» емоційні компоненти власної психічної організації, хоча й має вміти утримувати ефекти їхнього впливу на перебіг і результати реалізації дискреційних повноважень у допустимих межах. Тож навіть прихильники емпатії змушені визнати ту обставину, що «правда» (справедливість) – беззастережний вияв емпатії, який не є її однозначним синонімом. Зловживання правдою без урахування істини є кроком до небезпечної концентрації влади в руках суб'єкта владних повноважень, що, безумовно, буде призводити до зловживання нею. Дотримання крихкого балансу між цими категоріями є майже мистецтвом, досягнення майстерності в якому потребує не тільки глибоких юридичних знань, а й розуміння засад юридичної деонтології, етики та принаймні базових уявлень про емпатію. З погляду права емпатія є надважливим елементом у професійній діяльності суб'єкта правозастосування й водночас тим елементом, який перетворює цю посадову особу публічного права на «сліпого». Утім беззастережна емпатія є ворогом справедливості (Lehkykh, 2020).

Так само емпатія не повинна бути однобічною у процесі судового розгляду справи. Співчуваючи близьким і рідним потерпілого, суддя може призначити невиправдано жорстке покарання обвинуваченому, не враховуючи того, що вчинення кримінального правопорушення було здійснено внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин або під впливом погрози, примусу, сильного душевного хвилювання, спричиненого жорстоким поведінням з боку потерпілого. Захищаючи від такого поведіння себе та близьких йому людей, обвинувачений міг ненавмисно перевищити межі необхідної оборони. Або ж, навпаки, емпатично

уявляючи себе на місці підсудного та співчуваючи йому, суддя може винести занадто м'який вирок, що також не сприятиме підвищенню рівня довіри до судової системи та спонукатиме громадян до самосуду в таких ситуаціях.

Тож емпатія суб'єктів правозастосування (вияв людяності) передбачає її виваженість з позицій об'єктивно-фактичних обставин й узгодженість з вимогами закону та принципами права. У протилежному випадку вона здатна переростати в такі «симпатії» чи «антипатії», що перешкоджають неупередженому розгляду справи й ухваленню справедливого рішення за результатом її розгляду.

Слід також зауважити, що емоційний аспект розсуду полягає не лише у врахуванні потенційних впливів на нього настроїв і почуттів суб'єктів правозастосування, а й психологічних станів учасників розглядуваних подій чи спірних ситуацій. Скажімо, вчиненню злочинів здебільшого притаманна екстремальність ситуацій, що спричиняє різні емоційні реакції у фігурантів залежно від їхнього місця в механізмі злочинної події (тобто чи належать вони до категорії осіб, що вчиняють злочин (злочинців), жертв злочину (потерпілих) чи очевидців (свідків)). Виникнення відповідних емоційних (психічних) станів у процесі правопорушення обумовлено низкою обставин, таких як: вид протиправного діяння, його тривалість чи короткочасність, спосіб вчинення, індивідуально-психологічні особливості учасників, що передують такій поведінці, тощо. Злочинна подія завжди є тим фактором, що здатний викликати доволі широкий спектр емоційних реакцій. Загалом такі реакції пов'язані з емоційною (психічною) напруженістю або стресом.

Напруженість розглядають як психічний стан, зумовлений передбаченням несприятливого для суб'єкта розвитку події, натомість стрес (від англ. stress – тиск, напруження) – термін, який використовують для позначення широкого спектру станів людини, що виникають у відповідь на різноманітні екстремальні впливи (стресори). Стрес виявляється в небезпеці, фізичних чи розумових перевантаженнях, у разі необхідності приймати відповідальні рішення.

У психології виокремлюють фізіологічні та психологічні стресори. До фізіологічних стресорів належать перевантаження, біль, висока (чи низька) температури тощо, до психологічних – наявність небезпеки, погроз, образ тощо. Очевидець (свідок) чи жертва тяжкого злочину перебуває в стані стресу (напруження), за якого всі процеси ніби «пригальмовані» (людина погано розуміє, чує, неадекватно сприймає свої рухи тощо). У стані стресу перебуває й особа, яка вчиняє злочин, і це пов'язано з певними небезпеками, погрозами, ризиками (Shepitko, 2006).

До типових емоційних станів, які потребують урахування під час здійснення дискреційних

повноважень, належить також фрустрація (від лат. frustratio – обман, розлад, розчарування, відчай) – психічний стан людини, зумовлений об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйнятими) перешкодами й складнощами в досягненні мети або розв'язанні значущих проблем, що супроводжується глибоким переживанням актуальної чи потенційної невдачі. Ця реакція пов'язана здебільшого з такими гострими негативними емоціями, як гнів, роздратування, почуття провини, безвиході тощо.

Крім того, слід зважати й на те, що екстремальні ситуації породжують у людини таку природну психологічну реакцію, як страх – емоцію, що виникає внаслідок реальної або уявної небезпеки, яка загрожує життю істоти, особистості або цінностям (ідеалам, меті тощо), що їх захищає особистість (Shynkaruk et al., 2002).

Зокрема, під час оцінювання наявних свідчень необхідно враховувати, що страх може сприяти гіперболізації того, що сприймається (перебільшенню). Тобто, якщо нападників під час злочину було четверо, особа, яка перебуває в стані страху, може стверджувати, що їх було більше. Також людина в страхі може говорити про надміру широкі плечі нападника, завищений зріст, страшне обличчя злочинця тощо (Shepitko, 2006).

Цілком очевидно, що вплив емоційних чинників як на вчинки людини, так і на їх відображення в матеріалах слідчих і судових справ є вельми суттєвим. Тож проблематика, пов'язана з дослідженням форм та механізмів такого впливу, уже протягом тривалого часу є предметом глибокого та всебічного вивчення у світовій юридичній науці. Передусім це стосується питань залежності дискреційних судових рішень від емоційної сфери суб'єктів правозастосування.

На думку Т. Hobbes (1904), ідеальний суддя позбавлений усякого страху, гніву, ненависті, любові та співчуття. Водночас, хоча ідеал беземоційного, безпристрасного судді має тривалий процес становлення, судово емоційність є значно поширенішим явищем, ніж у більшості людей. Крім того, емоції майже завжди мають істотний вплив на прийняття судових рішень та суддівську поведінку – і це не обов'язково погано. Юридичні реалісти початку ХХ століття переконали суспільство у важливості людини, яка носить мантию, позаяк вважали, що оскільки закон не є достатньо чітким, судді мають право розсуду, у сфері якого є також чималий простір для дії «алогічних» або «нераціональних сил» (Maroney, 2021).

У цьому контексті доречно згадати слова відомого судді В. N. Cardozo (1921) про те, що в глибинах підсвідомості знаходяться інші сили, симпатії та антипатії, уподобання та упередження, комплекс інстинктів й емоцій, звичок і переконань, які і роблять людину людиною, чи то позивача, чи то суддю. Водночас такі чинники доволі складно

піддаються раціональному осмисленню. Це доволі рельєфно простежується на такому прикладі. Майже будь-хто здатен емоційно відчувати несправедливе ставлення до себе чи інших, але мало хто спроможний дати чітке та логічно завершене визначення змісту поняття «справедливість».

З огляду на окреслені обставини, стає зрозумілим той факт, що психологія прийняття судового рішення є, безумовно, одним з найменш вивчених питань. Були неодноразові спроби проаналізувати вплив різних чинників ухвалення судових рішень, проте вагомих залежностей так і не виявлено. Крім того, ускладнює вивчення цього питання закритість поля дослідження з міркувань судової етики (Serkevych, & Lisitsyna, 2022).

Унаслідок реформування вітчизняної судової системи на засадах принципу змагальності сторін у сфері процесуально-доказової методології дедалі виразніше простежується перехід від домінантної логічної парадигми до психологічної. Тож ця методологія змінює свій акцент, поступово переорієнтовуючись на апелювання емоційно-психологічними підходами під час обґрунтування процесуальних рішень, а не раціонально-логічними. Водночас сторони процесу в судах загальної юрисдикції мають мету, що передбачає не стільки доведення своєї позиції, скільки психологічне схвалення суду до визнання її переваг, порівняно з позицією опонентів. Мета сторін у судовому процесі полягає не в досягненні «об'єктивної істини», а передусім у переконанні суду в правильності власних доказів і власної версії та послаблення доказів і версії опонента. Для цього використовують різні методи й аргументи, серед яких: аналіз фактів, суперечностей у позиції опонента, реконструкція минулих подій, звернення до різних психологічних способів впливу на аудиторію, прийомів ораторського мистецтва тощо. Зазначене засвідчує, що суть судового розгляду в загальних судах визначає не тільки, а часом – і не стільки логіка, скільки риторика (Koziubra, 2016).

Виятком у розглядуваному відношенні є конституційне судочинство, де відсутні сторони, а тому й роль емоційно-риторичних чинників тут є значно меншою і, на переконання вітчизняного академіка НАПрН України М. В. Костицького (2011), раціональний, а не емпіричний характер пізнання в судовому конституційному процесі пов'язаний з тим, що сприймаються не конкретні факти, предмети чи явища, а правові дефініції, положення, абстракції, які мають ідеальний характер й існують на рівні психології як поняття, категорії мислення.

Водночас слід зауважити, що, попри «раціоналістичну домінанту» конституційного судочинства загалом і розсудових аргументацій в процесі його здійснення зокрема, воно також не позбавлене деяких емоційно-психологічних

аспектів. Річ у тім, що під час підготовки рішень щодо легітимності певних нормативних положень законодавства Конституційний Суд має встановити, чи будуть ці норми сприйматися громадянами як такі, яких слід дотримуватися в правовідносинах (Shaptala, 2018).

Будь-які судові справи часто викликають сильні почуття (наприклад, коли справи містять свідчення про жорстоке поводження з дітьми чи інші насильницькі злочини). Деякі судді можуть навіть відчувати вторинний травматичний стрес унаслідок впливу такого емоційного контенту (Edwards, & Miller, 2019). Цивільні й адміністративні справи також можуть викликати сильні емоції в суддів та учасників судового процесу, якщо результат справи матиме серйозні наслідки для фінансового чи емоційного добробуту сторони, натомість судді не можуть не відчувати впливу того, що бачать суцільне нещастя, яке постає перед ними день за днем і рік за роком (Snider, Devereux, & Miller, 2022).

Попри давнє переконання, що емоції загрожують неупередженості та що ідеал безпристрасного судді не допускає емоцій у судовій роботі, результати дослідження, проведеного К. М. Snider (2022) та її колегами, засвідчують, що судді бачать як позитивні, так і негативні аспекти ролі, яку емоції відіграють у їхній роботі. Хоча деякі судді в цьому дослідженні зазначали, що емоції можуть заважати судженню та впливати на їхні рішення, чимало респондентів висловили думку про позитивний ефект, який можуть справити емоції в їхній роботі. Зокрема, судді припустили, що емоції можуть надати додаткову інформацію про сторони й обставини справи, а також допомогти судді з емпатією, і що позитивні емоції допомагають мотивації. Один учасник навіть написав, що судді не можуть приймати гуманні рішення в безплідному емоційному вакуумі (Snider, Devereux, & Miller, 2022).

Водночас результати цього дослідження вказують на те, що загалом судді однаково мотивовані регулювати як власні емоції, так й емоції інших під час своєї роботи. З цієї метою в сучасній юридичній психології розробляють спеціалізовані стратегії та методики такого регулювання (Maroney, 2021; Snider, Devereux, & Miller, 2022). Їхнє призначення полягає, з одного боку, в нейтралізації низки негативних ефектів, які емоції можуть справляти на суддівську неупередженість, а з іншого – у запобіганні передчасному синдрому емоційного вигорання (ознаками якого є хронічна втома, порушення пам'яті й уваги, порушення сну, зниження працездатності, особистісні зміни; водночас розвиваються тривожні, депресивні розлади).

Доволі гостро й часто проблему професійного вигорання долають саме представники судової влади – професійні судді. Зазначене пов'язано передусім з тим, що суспільство перебуває в стані

перманентного реформування судової та правоохоронної систем. Тому посилено є увага до суддів, до яких водночас ставлять високі вимоги як до професіонала й особи, яка здійснює правосуддя та насамперед має реалізовувати правозахисну функцію. Крім того, у суспільстві склалася тенденція недовіри до судової влади. Це поглиблює емоційний стрес у роботі суддів (Dilna, 2020).

У нинішніх умовах суддя перебуває під емоційним тиском з боку як керівництва, так й адвокатів, прокурорів, а також громадських активістів, журналістів, у яких інтерес до суддів є доволі високим, зокрема й до їхньої поза-професійної діяльності. Це зумовлює стан постійного стресу (натомість офіційно визнаний принцип незалежності суддів полягає в тому, що судді, здійснюючи свою діяльність, не можуть зазнавати будь-якого впливу чи тиску або втручання в їхню роботу).

Трапляються також і випадки фізичного тиску на суддів. Зокрема, ідеться про барикадування залів судових засідань, погроз різного характеру. Для кожного судді наслідки таких дій можуть бути різними й залежать від стресостійкості кожного. Негативним фактором, що породжує емоційне виснаження суддів, є недовіра та постійна критика їх роботи. Поширеним наслідком цього є періодичні обговорення на рівні керівництва держави необхідності реформування судової системи, упровадження нових методів перевірки суддів на професійність і відповідність займаній посаді тощо. Постійне очікуючи якихось змін, судді перебувають у стані перманентного стресу, адже це не дає їм упевненості в професійному майбутньому й викликає почуття страху, незахищеності (Dilna, 2020).

Професійне вигорання в суддів можна розпізнати за такими типовими ознаками. Насамперед до них належать істотні зміни в поведінці. Зокрема, посилюється небажання виходити на роботу, спостерігаються часті запізнення, недотримання трудової дисципліни, сповільнений розгляд справ, прагнення до усамітнення, збільшуються об'єми вживання кави, алкоголю, куріння, втрачається здатність відновити сили протягом вихідних днів і відпусток.

Крім того, спостерігаються зміни в емоційній сфері (зокрема, втрата почуття гумору, перманентне відчуття вини, підвищена дратівливість на роботі та вдома, розвиток почуття байдужості, а згодом – безсилля та глибока депресія).

Також фіксуються зміни в мисленні (систематично з'являється думка звільнитися, виникає ригідність мислення, знижується здатність до тривалої концентрації уваги, з'являється негативне ставлення до службових обов'язків, посилюються підозріливість і недовірливість, домінує стурбованість про власні потреби) (Chernovskiy, & Skuliak, 2012).

Зрештою, професійне вигорання виявляється в змінах стану здоров'я, до яких належать уже

згадувані раніше порушення сну, підвищення чутливості до інфекційних захворювань, затяжний характер протікання незначних хвороб, втома та відчуття виснаження, що супроводжують особу протягом усього робочого дня тощо (Chernovskiy, & Skuliak, 2012).

Водночас професійне виснаження судді не можна розцінювати як правопорушення. Тому щодо суддів, які перебувають у такому стані, не можуть застосовувати заходи юридичної відповідальності, а рішення щодо адміністративного впливу на них можуть приймати виключно органи суддівського самоврядування. Методами адміністративного впливу органів суддівського самоврядування можуть стати рекомендації пройти курс психологічної реабілітації, скористатися відпусткою, а у виняткових випадках – піти у відставку (Ivanyshchuk, 2016).

Аналізуючи емоційний аспект судочинства (зокрема суддівського розсуду), правознавці-теоретики та юристи-практики сходяться на думці щодо недоцільності зловживання емоціями як під час спроб переконати суд у висловлюваній позиції, так і під час суддівського оцінювання аргументації, наданої учасниками розгляду справи. Емоції можуть допомогти в досягненні цільових завдань виступу, але їх слід використовувати лише у виняткових випадках (оскільки у суддів, передусім досвідчених, часто формується не просто стійкий психологічний імунітет до таких прийомів, а й навіть зворотна реакція у вигляді негативної емоційної протидії, що буде не на користь промовця). Ніколи не слід зловживати емоціями, передусім використовувати емоції проти іншої сторони, до прикладу, звинувачуючи її в неправді, адже за будь-яких обставин усі напади на протилежну сторону суддя буде сприймати як відчай, що підриває переконливість доводів (Hryshyn-Hryshchuk, 2020).

Феномен «надмірної емоційності» у процесі формування та ухвалення дискреційних рішень виявляється переважно в призначенні надто м'якого чи невинуватого тяжкого покарання під впливом емоційних чинників (у кримінальних провадженнях) або ж у зумовлених таким впливом неадекватних цивільно-правових санкціях тощо.

Адвокат Я. П. Зейкан (2018) описував ситуацію, коли клієнта його колеги засудили на п'ять років, але реальну міру покарання залишили визначати обласному суду. На засідання суду з розгляду скарги на той вирок прийшов адвокат зі своїм підзахисним, який був на милицях. Унаслідок цього було змінено покарання на більш м'яке, вочевидь, під впливом почуття емпатії до особи з інвалідністю. Щоправда, суддівська помилка невдовзі стала явною, коли той після оголошення вироку на radoщах забув милиці в туалетній кімнаті.

На переконання американського дослідника розглядуваної проблематики В. Fitch (2010), чітке розуміння того, як емоції впливають на процес прийняття рішень, є критично важливим для

кожного представника правозастосовної системи. Збільшується кількість доказів того, що думки й емоції походять від двох різних мозків – раціонального й емоційного. Така «функціональна двоєдиність» людського мислення спонукає до дедалі активнішого використання у психологічному лексиконі поняття «емоційний інтелект». Натомість «раціональний мозок» зосереджується переважно на повільній, осмислюваній обробці інформації, «емоційний мозок» швидко обробляє вхідну сенсорну інформацію на предмет будь-яких ознак небезпеки. Хоч обидва мозки працюють узгоджено, «емоційний мозок» розвинув здатність перекривати повільніший, цілеспрямований «раціональний мозок», унаслідок чого ефективно замикає логічне прийняття рішень, значно погіршуючи здатність суб'єкта мислити раціонально (Fitch, 2010).

За характеристикою одного з провідних дослідників емоційного інтелекту D. Houlman (2019), такий інтелект ґрунтується на таких ключових здібностях: усвідомлення власних емоцій (уміння їх розпізнавати, коли вони виникають), управління емоціями (уміння керувати емоційними станами й свідомо оцінювати їх адекватність наявній ситуації), самомотивація (уміння скеровувати емоції в напрямі ефективного досягнення поставленої мети, сприяючи тим самим успішності та продуктивності власних дій), уміння розпізнавати емоції інших людей (адже що краще в людини розвинене почуття емпатії, то чутливішою вона є до соціально-психологічних сигналів щодо потреб інших), уміння будувати стосунки (таке вміння підвищує ефективність міжособистісного спілкування, посилює зацікавленість з боку інших) (Houlman, 2019).

Аналізуючи емоційну складову дискреції, шведська дослідниця P. Mindus (2023) зазначає, що в юриспруденції є чотири основні підходи до оцінювання того, як емоції пов'язані з прийняттям рішень. На її думку, відсутність емоцій створює проблему для правосуддя лише в одному з цих підходів. Зокрема, дослідниця зазначає, що: емоції можна вважати зайвими для розуміння механізмів процесу прийняття рішень (з цієї позиції справедливість – це формальна раціональність, а розсуд – логічна аргументація, натомість емоцію, навпаки, розуміють як ірраціональне почуття, відволікання); емоції – це сторонній фактор, що впливає на прийняття правових рішень (позаяк закон страждає браком чіткої визначеності та повноти); емоції – це приналежність до особистих уподобань, які суб'єкти правозастосування повинні залишити поза межами, коли вони (у судді) піднімаються на лаву (з огляду на те, що правосуддя має бути передбачуваним, а судді мають прагнути до неупередженості, оскільки емоції затьмарюють розсуд і провокують однобічність розгляду справи); емоції – це істотні фактори практичної мудрості, необхідної для прийняття розумного та

справедливого рішення (адже розсуд вимагає практичного міркування, а не просто формального висновку) (Mindus, 2023).

У руслі розглядуваних питань ми поділяємо висновок S. Williams (2023) про доволі широкі можливості використання емоційного інтелекту в правовій системі. Якщо суб'єкти правозастосування використовують емоційний інтелект, то це може призвести до хвильових ефектів (ripple effects) щодо родини обвинуваченого. Скажімо, у разі ухвалення суддею рішення про призначення обвинуваченому покарання у вигляді двох років активного випробувального терміну проти двадцяти років позбавлення волі, це може кардинально вплинути на життя людини. Адже в такому випадку суддя здійснює не тільки юридичний, а й морально-психологічний вибір між розколом сім'ї і тимчасовими незручностями як потенційними наслідками виконання ухваленого ним вироку. Однак це потребує свідомого й ретельно виваженого підходу до прийняття таких рішень, які є надзвичайно відповідальними. Тобто суддя має чітко окреслити для себе не лише правовий аспект картини обставин розглядуваної справи, а й психологічний портрет як відповідача, так і позивача, щоб дійти обґрунтованого висновку. Також можна плідно використовувати емоційний інтелект, щоб уберегти людей від в'язниці, призначаючи їм інші міри справедливого покарання. Тож емоційний інтелект є доволі широким поняттям, яке має низку потенційних застосувань для юристів, якщо вони справді прагнуть покращити судову систему (Williams, 2023).

Висновки

Дискусії, що розгорнулися в сучасній філософсько-правовій та юридико-психологічній літературі щодо ролі емоцій у формуванні й ухваленні дискреційних процесуальних рішень, спричинені, з одного боку, суперечливим характером сутнісного змісту поняття людської емоційності, а з іншого – однобічністю підходів до аналізу його впливу на результати розсуду. Утім як будь-яка дія здатна існувати та підтримуватися її відповідною протидією, так й емоційні чинники в процесі прийняття дискреційних рішень здатні справляти водночас як позитивний, так і негативний ефект на їх справедливість. Надання переваги будь-якому з них завжди призводитиме до невіршуваних логічних суперечностей. Тому раціональнішим у цьому контексті буде синтетичний (комбінований) підхід, що ґрунтується на зважуванні та оптимізації їх співвідношення під час вибору дискреційного рішення. Такий підхід слід розробляти в руслі новітніх досліджень феномену емоційного інтелекту, зміст якого передбачає, з одного боку, корекцію суто механічного застосування права з позиції «людиномірної» емпатії (людяності), а з другого – раціональний контроль впливу емоцій на неупередженість дискреційних рішень.

References

- [1] Bairachna, L.K., & Bondar, T.I. (2021). Judicial discretion as a tool for ensuring the fairness of judicial proceedings. *Prykarpattya Legal Bulletin*, 6(41), 22-27. DOI: 10.32837/pyuv.v0i6(41).960
- [2] Blix, S., & Wettergren, A. (2018). *Professional Emotions in Court. A Sociological Perspective*. N.Y.: Routledge.
- [3] Cardozo, B.N. (1921). *The nature of the judicial process*. New Haven: Yale University Press.
- [4] Chernovskyi, O.K., & Skuliak, I.A. (2012). Professional fatigue or emotional burnout syndrome of court employees. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov*, 17, 63-68. Retrieved from https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28562/Chernovskiy_Skulyk.pdf?sequence=1
- [5] Dilna, Z.F. (2020). Professional burnout of a judge: concept and ways to overcome it. *Journal of the National University "Ostroh Academy". Series "Law"*, 2(22), 1-15. Retrieved from <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n2/20dzftsp.pdf>
- [6] Edwards, C.P., & Miller, M.K. (2019). An Assessment of Judges' Self-Reported Experiences of Secondary Traumatic Stress. *Juvenile and Family Court Journal*, 70(2), 7-29. DOI: 10.1111/jfcj.12134
- [7] Elek, J.K. (2019). Judicial Perspectives on Emotion, Emotion Management, and Judicial Excellence in the USA. *Oñati Socio-Legal Series*, 9(5), 865-879. DOI: 10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-1033
- [8] Fitch, B. (2010). Good Decisions: Tips and Strategies for Avoiding Psychological Traps. *Law Enforcement Bulletin*. Retrieved from <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/good-decisions>
- [9] Hobbes, T. (1904). *Leviathan*. L.: A.R. Waller ed.
- [10] Houlman, D. (2019). *Emotional intelligence*. (S.L. Humetska, Trans). Kharkiv: Vivat.
- [11] Hryshyn-Hryshchuk, R. (2020). Court Speech: 7 Tips for a Good Speech in Court. *Yurydychna Gazeta online. All-Ukrainian Professional Legal Edition*, 22(728). Retrieved from <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudova-promova-7-porad-dlya-horoshogo-vistupu-v-sudi.html>
- [12] Ivanyshchuk, A. (2016). Psychological aspect of Themis. *Judicial power of Ukraine*, 3(1249). Retrieved from <https://tr.dp.court.gov.ua/sud0441/pres-centr/news/238585/>
- [13] Kostytskiy, M. (2011). Evidence in constitutional proceedings. *Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, 4-5, 158-163.
- [14] Koziubra, M. (2016). Theory of legal argumentation and its peculiarities in constitutional proceedings. *Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, 6, 167-180.
- [15] Lehkykh, K.V. (2020). The role of empathy in the professional activities of judges. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series "Jurisprudence"*, 44, 164-167. DOI: 10.32841/2307-1745.2020.44.34
- [16] Maroney, T.A. (2021). The emotionally intelligent judge: A new (and realistic) ideal. *Court Review*, 49(11), 100-113. Retrieved from <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1427&context=ajacourtreview>
- [17] Mindus, P. (2023). When is lack of emotion a problem for justice? Four views on legal decision makers' emotive. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 26(1), 88-103. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/journals/fcri20>
- [18] Roach Anleu, S., & Mack, K. (2019). A Sociological Perspective on Emotion Work and Judging. *Oñati Socio-Legal Series*, 9(5), 831-851. DOI: 10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-1032
- [19] Serkevych, I.R., & Lisitsyna, Yu.O. (2022). Psychological features of the judge's internal conviction. *Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics. Series "Legal Sciences"*, 11, 51-57. DOI: 110.36477/2616-7611-2022-11-08
- [20] Shaptala, N. (2018). Psychological content of evidence in the constitutional process. *Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, 6, 103-110.
- [21] Shepitko, V.Yu. (2006). *Psychology of Judicial Activity*. Kharkiv: Pravo.
- [22] Shynkaruk, V.I. (et al.). (2002). *Philosophical Encyclopedic Dictionary*. Kyiv: Abrys.
- [23] Snider, K.M., Devereux, P.G., & Miller, M.K. (2021). Judges' emotion: an application of the emotion regulation process model. *Psychiatry, Psychology and Law*, 29(2), 256-273. DOI: 10.1080/13218719.2021.1904454
- [24] Toy-Cronin, B. (2019). Leaving Emotion Out: Litigants in Person and Emotion in New Zealand Civil Courts. *Oñati Socio-Legal Series*, 9(5), 684-701. DOI: 10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-1034
- [25] Williams, S. (2023). "The Equalizer": How Judges and Lawyers Can Balance the Scales of Justice Through Emotional Intelligence like Judge Frank Caprio. *Scholastica: Articles*, 1, 1-19. Retrieved from <https://jilbp.scholasticahq.com/api/v1/articles/90858-the-equalizer-how-judges-and-lawyers-can-balance-the-scales-of-justice-through-emotional-intelligence-like-judge-frank-caprio.pdf>
- [26] Yasynok, M. (2017). The formation of psychology as a science and its influence on the formation of procedural legislation: a historical and legal aspect. *Private and Public Law*, 2, 7-12.

- [27] Zeikan, Ya.P. (2018). Strategy and tactics of defense in criminal cases according to the rules of the Criminal Procedure Code of 2012. *Higher School of Advocacy of the National Bar Association of Ukraine: online platform*. Retrieved from <https://www.hsa.org.ua/blog/strategiya-i-taktyka-zahystu-v-kryminalnyh-spravah-za-pravylamy-kpk-2012-roku>.
- [28] Zemlianska, O.V. (2021). Psychological issues of civil proceedings. *Personality, society, law: Abstracts of reports of participants of the international scientific and practical conference dedicated to the memory of Professor S.P. Bocharova* (pp. 170-172). Kharkiv.

Список використаних джерел

- [1] Байрачна Л. К., Бондар Т. І. Суддівський розсуд як інструмент забезпечення справедливості судочинства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 6 (41). С. 22–27. DOI: 10.32837/pyuv.v0i6(41).960
- [2] Blix S., Wettergren A. Professional Emotions in Court. A Sociological Perspective. N.Y. : Routledge, 2018. 194 p.
- [3] Cardozo B. N. The nature of the judicial process. New Haven : Yale University Press, 1921. 180 p.
- [4] Черновський О. К., Скуляк І. А. Професійна втома або синдром емоційного вигорання працівників органів суду. *Науковий часопис Національного педагогічного Університету імені М. П. Драгоманова*. 2012. № 17. С. 63–68. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28562/Chernovskiy_Skuliuk.pdf?sequence=1
- [5] Дільна З. Ф. Професійне вигорання судді: поняття та шляхи подолання. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 2 (22). С. 1–15. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n2/20dzftsp.pdf>
- [6] Edwards C. P., Miller M. K. An Assessment of Judges' Self-Reported Experiences of Secondary Traumatic Stress. *Juvenile and Family Court Journal*. 2019. Vol. 70. No. 2. P. 7–29. DOI: 10.1111/jfcj.12134
- [7] Elek J. K. Judicial Perspectives on Emotion, Emotion Management, and Judicial Excellence in the USA. *Oñati Socio-Legal Series*. 2019. Vol. 9. No. 5. P. 865–879. DOI: 10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-1033
- [8] Fitch B. Good Decisions: Tips and Strategies for Avoiding Psychological Traps. *Law Enforcement Bulletin*. 2010. URL: <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/good-decisions>
- [9] Hobbes T. Leviathan. L. : A.R. Waller ed., 1904. 531 p.
- [10] Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С. Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.
- [11] Гришин-Гришук Р. Судова промова: 7 порад для хорошого виступу в суді. *Юридична газета online*. 2020. № 22 (728). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudova-promova-7-porad-dlya-horoshogo-vistupu-v-sudi.html>
- [12] Іванищук А. Психологічний аспект Феміди. *Судова влада України*. 2016. № 3 (1249). URL: <https://tr.dp.court.gov.ua/sud0441/pres-centr/news/238585/>
- [13] Костицький М. Доказування в конституційному судовому процесі. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4–5. С. 158–163.
- [14] Козюбра М. Теорія юридичної аргументації та її особливості в конституційному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 167–180.
- [15] Легких К. В. Роль емпатії у професійній діяльності суддів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 44. С. 164–167. DOI: 10.32841/2307-1745.2020.44.34
- [16] Maroney T. A. The emotionally intelligent judge: A new (and realistic) ideal. *Court Review*. 2021. Vol. 49. No. 11. P. 100–113. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1427&context=ajacourtreview>
- [17] Mindus P. When is lack of emotion a problem for justice? Four views on legal decision makers' emotive. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. 2023. Vol. 26. Issue 1. P. 88–103. URL: <https://www.tandfonline.com/journals/fcri20>
- [18] Roach Anleu S., Mack K. A Sociological Perspective on Emotion Work and Judging. *Oñati Socio-Legal Series*. 2019. Vol. 9. No. 5. P. 831–851. DOI: 10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-1032
- [19] Серкевич І. Р., Лісіцина Ю. О. Психологічні особливості внутрішнього переконання судді. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2022. № 11. С. 51–57. DOI: 110.36477/2616-7611-2022-11-08
- [20] Шаптала Н. Психологічний зміст доказування у конституційному процесі. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 6. С. 103–110.
- [21] Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності : навч. посіб. Харків : Право, 2006. 160 с.
- [22] Філософський енциклопедичний словник / [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

- [23] Snider K. M., Devereux P. G., Miller M. K. Judges' emotion: an application of the emotion regulation process model. *Psychiatry, Psychology and Law*. 2021. No. 29 (2). P. 256–273. DOI: 10.1080/13218719.2021.1904454
- [24] Toy-Cronin B. Leaving Emotion Out: Litigants in Person and Emotion in New Zealand Civil Courts. *Oñati Socio-Legal Series*. 2019. Vol. 9. No. 5. P. 684–701. DOI: 10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-1034
- [25] Williams S. "The EQualizer": How Judges and Lawyers Can Balance the Scales of Justice Through Emotional Intelligence like Judge Frank Caprio. *Scholastica: Articles*. 2023. Vol. 1. P. 1–19. URL: <https://jilbp.scholasticahq.com/api/v1/articles/90858-the-equalizer-how-judges-and-lawyers-can-balance-the-scales-of-justice-through-emotional-intelligence-like-judge-frank-caprio.pdf>
- [26] Ясинок М. М. Становлення психології як науки та її вплив на формування процесуального законодавства: історико-правовий аспект. *Приватне та публічне право*. 2017. № 2. С. 7–12.
- [27] Зейкан Я. П. Стратегія і тактика захисту в кримінальних справах за правилами КПК 2012 року. *Вища школа адвокатури НААУ: онлайн платформа*. 2018. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/strategiya-i-taktyka-zahystu-v-kryminalnyh-spravah-za-pravylamy-kpk-2012-roku>
- [28] Землянська О. В. Психологічні питання цивільного судочинства. *Особистість, суспільство, закон* : тези доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (Харків, 15 квіт. 2021 р.). Харків, 2021. С. 170–172.

VANDZHURAK Roman

Doctor of Philosophy in Law, Doctoral Student of the National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8474-2276>

THE EMOTIONAL COMPONENT OF THE DISCRETION OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS (THE ROLE OF EMOTIONS IN MAKING DISCRETIONARY DECISIONS)

Abstract. *The proposed article examines the emotional component of the discretion of law enforcement entities when exercising their discretionary powers (making procedural decisions). This is primarily due to the fact that when studying the available literature on the topic, although a significant range of scientific works was identified on the role of emotions in judicial and law enforcement activities, no research was found on the emotional component of the discretion of law enforcement agents. At the same time, despite the traditional belief that when making a procedural decision, the subject of law enforcement should be emotionally neutral, the need for a sensitive attitude to the details of the case is now becoming increasingly obvious. In addition, it is possible that a discretionary decision is first made under the influence of emotions, and only then is implemented using appropriate tools for its adoption and motivation. In the process of this research, using psychological analysis, it was possible to identify the causes and mechanisms of human behavior, and ultimately find out that the emotional and psychological aspect affects not only law enforcement subjects, but also other participants in the process. The article paid special attention to empathy and emotional (professional) burnout syndrome. As a result of the research, the conclusion was formed that emotional factors can have both a positive and negative effect on the fairness of judgment. It is therefore summarized that when exercising discretionary powers, giving preference to any of these effects will always lead to logical contradictions, and therefore a combined approach based on weighing and optimization will be more rational. The article hypothesizes that this approach may well be developed in line with the latest research on the phenomenon of emotional intelligence, which boils down to the correlation of humanity (empathy) and rational control of the influence of emotions on the impartiality of decisions. The research is quite original and has significant practical significance, because it is impossible to understand a particular way of human behavior and thinking without studying their psychological foundations, in particular the emotional component.*

Keywords: *emotions; judgment; discretionary decisions; law enforcement entities.*